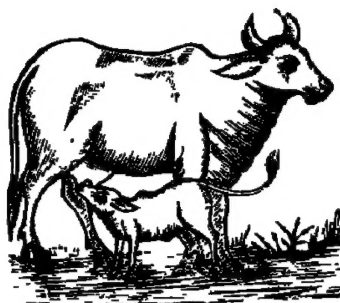

વેજટેબલ ઘી અને પ્રાણી રક્ષા.

લેખક,

ડા. નંદલાલ છગનલાલ અહીયા.

સં. ૧૯૮૧.

મુદ્રક.

દાઠ આના.

સને ૧૯૨૫, એપ્રિલ

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય
અમદાવાદ
ગુજરાતી કૉપીરાઈટ-સંગ્રહ
૧૨૫૭૧

ડ.૫૭૩ ૦૦૮૬૪ લેજિટે

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાઈટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૧૨૫૭૧ વર્ગીક

પુસ્તકનું નામ લેજિટેશન ઇન અને ગ્રાફીસ્ટી

વિષય ડ.૫૭૩ ૦૦૮૬૪ લેજિટે

પ્રસ્તાવના.

વેણ્ટેનલ ઘી આપણા દેશમાં લગભગ સવા કે દોઢ વર્ષથી લાખલ થયું છે તે બાબતમાં મુંબઈ ખાતે અનેક સભાઓ ભરાઈ ચૂકી તેનું કંઈ પણ શુભ પરિણામ આવ્યું નહિં. તેની વિરુદ્ધમાં થોડો વખત ખુશ ચર્ચા થઈ, પણ પાછો ઉભરો કાંત પડી જતાં આજ તેની ખપત અસલ કરતાં વધી છે પણ ધટી નથી. જેઓનાં ફિઝડમ્માં હતાં તેમણે તો આ ઘી વેચવા અથવા વાપરવાની પ્રતિજ્ઞાઓ લીધી અને હજી પણ પાળી રહ્યા છે પણ જેઓ પ્રથમ આ ઘીનો વેપાર નહોતાં કરતા અથવા તેમ કરવા ઇચ્છતા પણ ન હતા તેઓએ પણ વેચવાનું ચાલું કર્યું છે એ દિલગીરીની વાત છે.

વેણ્ટેનલ ઘી બાબતમાં સંપૂર્ણ વિગત સાથે મારા તરફથી પહેલાં “વેણ્ટેનલ ઘીનો ઇતિહાસ” એ નામની ચોપડી બહાર પાડવામાં આવી હતી જેની વિરુદ્ધમાં વેણ્ટેનલ ઘીના કોઈ આચાર કરનાર અથવા વેચનાર તરફથી હજી સુધી વાંધો ઉઠાવવામાં આવ્યો નથી અથવા તો તેમાંના લખાણને અસત્ય ઠરાવવા માટે ચેલેન્જ કરવામાં આવી નથી. મજકુર લેખનું દરેક ભાષામાં ભાષાંતર કરી છપાવવાની મારી ઉમેદ હતી પણ તે કેટલાક પ્રતિકુળ સંજોગોને લઈને પાર પડી નથી.

દેશનું અનેક રીતે બહુ ચાહનારા અને બહુ કરવાનો પ્રયત્ન કરવા ઇચ્છનારાઓ આપણા દેશમાં કંઈક વીરલાઓ પડ્યા છે જેમના અત્યંત અમોહથી આ લખવાની મને દરજ પડી છે. હિંદમાતા એવા પુત્રોથી હજી સુધી વંચિત નથી થઈ એ હર્ષની વાત છે.

આ લેખ માટે સેંકડો પાનાનું એક મોટું પુસ્તક લખી કહાય એમ છે તો પણ ચાલુ જમાનાના જનસ્વભાવને પિંજાની વાંચક વર્ગ જેમ બને તેમ જોણી કીમતમાં ખરીદ કરી શકે અને પાંચ દસ મીનીટમાં વાંચી શકે એવી ટુંકી મતલબમાં આ લેખ લખવામાં આવ્યો છે તેમાં બે વાંચક વર્ગને કંઈ ત્રુટી અથવા ખામી જણાય તો તે માટે દરમુજબ કરવા પ્રયત્ન છે.

લેખક.

વેજીટેબલ ઘી અને પ્રાણી રક્ષા.

—:—:—

આ તાલુખીબરેલું વેજીટેબલ ઘી આપણા દેશમાં આજ લગભગ ૧૥ વરસથી દાખલ થયું છે. આ નવાઇભર્યા પદાર્થને તેનાં તત્ત્વ જાણ્યા અને જોયા પછી ઘી કહેવું એ ખરેખર મુખર્ષિજ કહેવાય. છતાં તેના આયાત કરનારાઓ અને વેચનારાઓ તરફથી તેને ઘી (વેજીટેબલ ઘી) તરીકે જોળખાવવામાં આવે છે તેથી આપણી ચર્ચામાં પણ તેને વેજીટેબલ ઘી તરીકેજ વર્ણવવું ઠીક પડશે.

મુંબઈ શહેર એ આખા હિંદુસ્થાનનું મારકેટ અથવા બજાર અથવા બંદર જે કહો તે છે. દેશ પરદેશની દરેક ચીજો પ્રથમ મુંબઈમાં દાખલ થાય છે અને ત્યાંથી હિંદુસ્થાનના ખીજાં મોટાં શહેરોમાં રેલ રસ્તે જાય છે. જ્યાંથી નાનાં ચામડાંઓમાં અને એ રીતે દેશ આખામાં તે ફેલાય છે.

ઉપરોક્ત વેજીટેબલ ઘી પ્રથમ મુંબઈમાં આજ ૧૫ વરસ પહેલાં દાખલ થયું અને અહીંથી ઉપર જણાવ્યા મુજબ આખા હિંદુસ્થાનના દરેક પ્રાંત અને ગામડાંઓમાં પસરી ગયું છે. સાંભળવા પ્રમાણે આ અભયખીબરેલું ઘી ઘોઢ વરસથી વધુ વખત પહેલાંથીજ દાખલ થયું છે પરંતુ તે જાહેર રીતે વેજીટેબલ ઘીના નામથી વેચાણું ન હતું અથવા તો આલમ સમસ્તમાં તે જાણીતું થયું ન હતું તેથી જ્યારથી તે જાણીતું થયું ત્યારથીજ આપણે તેને દાખલ થએલું સમજી લેશું તો તેમાં કંઈ હરકત જેવું નથી.

આ વેજીટેબલ ઘી જેને તેના આયાત કરનારાઓ જુદા જુદા નામથી જોળખાવે છે તે ફક્ત હોલેંડ દેશના રોટરડેમ શહેરમાંથી આવે છે અને તેના જુદાં જુદાં આયાત કરનારાઓ તેને જુદે જુદે નામે જોળખાવે છે.

પરદેશથી આવતી દરેક ચીજો આપણને તુકસાનજ કરે છે એમ ખારી લેવું એ ઝેરવ્યાજખી છે તેમજ તેવી દરેક દરેક ચીજ આપણને ફાયદો કરતા છે એમ એક સપાટે માની લેવું એ પણ મુખર્ષિજ છે. પરદેશમાંથી આપણા દેશમાં આયાત થતી કંઈ કંઈ ચીજો ફાયદા અથવા તુકસાનકરતા છે તે દેશની પ્રજા તેવી ચીજોના સમાગમમાં આવતાં સહેજે સમજી શકે છે તેથી અત્રે તેવી ચીજોના નામની ચર્ચા આપણી એ ઇષ્ટ નથી. છતાં ઉપરોક્ત તાલુખીબરેલું

વેળખવેલ લી કે જે પરદેશથીજ આવેલું છે તેનાથી દેશને કાષ્ઠપણુ રીતે ફાયદો મળે છે. એમ અમારું બીલકુલ માનવું નથી અને એમ તો ચોક્કસપણે માનીએ છીએ કે જે તે લીના આયાત કરનારા વેપારીઓને પણ તેમના ધર્મના સોમન દષ્ટને પુષ્કળામાં આવે તો તેઓ પણ કહેશે કે આ લીથી દેશને કંઈ પણ ફાયદો થવાને બદલે આર્થિક, શારીરિક, માનસીક અને સામાજિક રીતે નુકસાન થયું છે. તેઓને કદાચ આર્થિક ફાયદો થયો હોય તેથી દેશ સમસ્તને ફાયદો થયો છે એમ માની શકાય નહિ. ત્યારે સવાલ એજ ઉત્પન્ન થાય છે કે આ લીથી દેશને આટલું બધું નુકસાન થયું હોવા છતાં તેના આયાત કરનારાઓ હજી પણ શા માટે એને વેપાર ટકાવી રહ્યા હશે? આ સવાલનો જવાબ આપવો જો કે ધણોજ શુદ્ધ છે છતાં એમને તેના જવાબ આપ્યા વગર ચાલવું નથી અને તેથીજ અમારે જણાવવું પડે છે કે પહેલાં તો આપણામાં નીતિધર્મની એક વિશુદ્ધ માન્યતા હતી કે “યયપિ શુદ્ધં લોક વિદ્વં નાકરણીયં નાચરણીયમ્” એટલે કે કાષ્ઠપણુ કાય ગમે તેટલું શુદ્ધ હોય છતાં તે લોકમતની વિરુદ્ધ હોય તો તે કરવું તો નહિ પણ આચરવું પણ નહિ એટલે તે કરવાની શરૂઆત પણ ન કરવી અથવા તેના ખ્યાલ પણ ન કરવો. આ સુત્ર આપણા પૂર્વજો માનતા હતા અને તે પ્રમાણે વર્તતા હતા જેનાં અનેક દષ્ટાંતો મળી આવશે પણ હાલ તો આપણે તેથી વિરુદ્ધ વર્તન થતું જ જોઈએ છે એ આપણા કર્મનીજ કદજાણ નહિ તો બીજું શું?

કાષ્ઠ પણ અન્યાયી અથવા અધર્મિત કાય થતું આપણી દૃષ્ટિએ ન પડે ત્યાં સુધી સારું; પરંતુ એકવાર આપણી દૃષ્ટિએ પડ્યા પછી આપણે તેનું કાય થતું અટકાવવા માટે આપણાથી બની શકતો કંઈ પણ પ્રયાસ ન કરીએ તો તેવા અધર્મિત કાયમાં સંમતિદોષનો અપરાધ આપણા શરીરે આવે છે અને તેનું વસત્રું ફળ આપણને અથવા તો આપણા વચવારસોને ભોગવવુંજ પડે છે. માટે આપણે તો આ લી આપણા દેશમાં આવવું હરકાષ્ઠ પ્રકારે બંધ થાય એવો પ્રયત્ન કરવાની ખાસ જરૂર છે.

એક હાથે વાળી પકતીજ નથી તે સુત્રાનુસાર હરકાષ્ઠ મહાન કાય બીજાની સહાય વગર થઈ શકતુંજ નથી. માટે આ જાળવશે પદાર્થ આપણા દેશમાં આવતો અટકાવવા માટે પોતાનાથી બનતો દરેક પ્રયત્ન કરવોજ દરેક હિંદવાસીઓની ખાસ જરૂર છે. પછી તે એક શ્રાંતિ તરીકે હિંદુ, મુસલમાન, ખ્રીસ્તી, મહુદી, ખ્રીસ્તી અને તો હોય; મરીજ, તવંચર,

મેં મારા વેળેબલ લીની લ'બાણુ અને મુદ્દાસરની વિચતવાર સમજ
“ વેળેબલ લીનો ઇતિહાસ ” નામક લેખમાં સપ્રમાણ આપી છે તેથી જાત્રે
તેની લ'બાણુ ચર્ચામાં ઉતરી વાંચકોને કું'ક'ટાળો આપવા ઇચ્છતો નથી.
પરંતુ અત્રે તો તેની કું'ક' ચર્ચા કરી આ લીથી જે અનેક જાતનાં તુકસાન
આપણા દેશને થયાં છે તેમાં સૌથી પ્રધાન તુકસાન આપણા ગરીબકા
દેશના પશુધનને કેવી રીતે ચપું'છે અથવા ચશે તેનીજ મુખ્ય ચર્ચામાં
ઉતરીશું' તેમ છતાં આ ધી વિશે જેમને વિચતવાર જાણવાની જાગ્રતા
હોય તેઓ ઉપરોક્ત લેખ વાંચી લેશે એવી આશા છે.

મજકુર પદાર્થમાં કોઈ તાત્વીક પદાર્થનો અંશ તો નથી એ પ્રત્યક્ષ પ્રસ્વાર થયું છે. વળી તે પદાર્થના સંબંધમાં તેનું પ્રયક્ષરણ કરનારાઓએ જે મોઢમ પ્રમાણપત્રો આપ્યાં છે તેથી પણ સ્પષ્ટ સાબ છે કે તેમાં શું પદાર્થો છે તે કતિ તેના પ્રયક્ષરણ કરનારાઓ પોતેજ સમજી શકતા નથી અથવા સમજતા હોવા છતાં કોઈ બેદખરમ ઉધાડો પડી જવાના કારણે તેમાં રહેલાં તત્વોનાં નામ પ્રુલ્લેખુલ્લેખ જણાવતા નથી છતાં પણ જે જે પ્રયક્ષરણ સાચીઓએ આ પદાર્થનાં પ્રયક્ષરણ કરીને પોતાના અભિપ્રાયો આપેલાં છે તેઓનાં નામો વાંચક વચ્ચેની જાણ ખાતર જાત્રે આપવાં બાજબી લાગવાથી અમો આ નીચે આપીએ છીએ.

૧. શ્રી. બી. એન. ઘોષ બંગાળી
૨. શ્રી. સેન   ”
૩. મેસર્સ જ્યાર, રટ્ટની સ્ટ્રીટ. બંગાળી.
૪. મેન્ડર. બી. હાયમ. મુ'મઇ.
૫. હોલ્વેકના વિજ્ઞાન કાલીએ.

આ રસાયણ શાસ્ત્રીઓનાં સર્વિશ્વિદેશ મૂળ અંગ્રેજી ભાષામાં લખા-
 યોઈ છે જે અત્રે સ્થળ સંદર્ભિત લીધે અમે આપી શકતા નથી. પરંતુ
 તેમણે જે સર્વિશ્વિદેશ આપ્યા છે તે મુળપ્રમાણે તે અત્યંત સ્થૂળ વર્ણન
 આપેલ છે જે અત્યંત તેમના અભિપ્રાય મુજબ આ લીધે ગરબીજ છે જેવું

તેઓ જાહેર ક્યું છે. સ્વચ્છતાને લીધે મૂળ સર્ટિફિકેટ નહીં જાપવા માટે વાંચક દરજ્જા પર ફરતે જોવી આશા છે.

હવે મૂળ સર્ટિફિકેટથી આપણે નીચેના અનુમાન પર આવી શકીએ. પહેલાં ૨ પૃ. શાસ્ત્રીઓ ખંખાળાના છે છતાં તેઓ આખા હિંદુસ્તાનમાં આજે મુખ્ય અને પ્રખ્યાત રસાયણ શાસ્ત્રીઓ તરીકે જાણીતા છે. જેથી તેમના અભિપ્રાયને આધારે તો આ પદાર્થમાં ચોકખે ચોકખી ચરબીજ છે એમ આપણે વિના સંકાપે માની શકીએ.

ત્રીજી રસાયણ શાસ્ત્રીઓની એક અગ્રણ્ય પેઢી છે જેઓને આ પદાર્થ સાથે કંઈ નિરપત્ત અથવા લાગતું વળગતું નહિ હોવાથી તેમજ એક વિદેશી માલ વિશે અભિપ્રાય આપવા બાબતમાં તેઓ પોતે વિદેશી હોવાથી તેમના અભિપ્રાય ઉપર વિશેષ ભરોસો મુકી શકાય જેથી તેમના અભિપ્રાય પ્રમાણે પણ આ પદાર્થમાં ચરબીજ છે એમ માનવાનું આપણને વિશેષ કારણ મળે છે.

ચોથા રસાયણ શાસ્ત્રી મી. બી. હાથમ અત્રેની ટ્રાઈમેડીકલ કોલેજના ડીન છે અને મુંબઈ સરકારના પ્રચકકરણ શાળાના રસાયણ શાસ્ત્રી છે. તેઓ પોતાના અભિપ્રાયમાં આ ધીમાં કયાં કયાં તત્ત્વો છે તે ખુલ્લે ખુલ્લું જણાવતા નથી, પરંતુ તેમાં દુધનો અંશ નથી એમ તેઓ બેધકક કહી આપે છે અને વિશેષમાં તેઓ જણાવે છે કે યુરોપમાં માખણને બદલે વપરાતા માર્ગેરીન (Margarine) નામના કાષ્ઠ પદાર્થના જેવો કાષ્ઠ પદાર્થ આમાં છે એમ મોઢમ જણાવે છે. આ સર્ટિફિકેટ ઉપરથી આપણે એટલેજ સાર લઈ શકીએ કે તેમાં દુધનો અંશ તો નથીજ જેથી દુધના અંશ વગર ઘી બની શકેજ નહિ. તેમ છતાં આ રસાયણ શાસ્ત્રીએ પોતાના સર્ટિફિકેટમાં તેમાં રહેલા તત્ત્વોનું સ્પષ્ટીકરણ નહિ કરેલું હોવાથી અને મોઢમ અભિપ્રાય આપેલો હોવાથી તેના પર આપણે વિશેષ આધાર રાખી શકતા નથી. છતાં એટલું તો આપણે સમજી શકીએ છીએ કે તેમાં દુધનો અંશ તો નથીજ અને દુધના અંશ વગર ઘી થાયજ નહિ અને ઘી નહીં હોવાથી તેમજ તેમાં માર્ગેરીનના જેવો કાષ્ઠ અગ્નપ્રયો પદાર્થ હોવાથી આપણે તેનો કાષ્ઠ ખાસ રીતે ઉપયોગ કરી શકીએ નહિ.

પાંચમું સ્ટ્રીક્ટેડ આપનારાઓ જે દેશમાં તાબુબી બરેલું લી બને છે તે દેશનાજ દાકતરો છે. છતાં તેઓ તે પોતાના અભિપ્રાયમાં આ ઘીમાં શું શું પદાર્થો છે તે બીલકુલ નહિ જણાવતા હોવાથી તેમના સ્ટ્રીક્ટેડ ઉપરથી તો આપણે આ ઘીનો કોઈ પણ રીતે ઉપયોગ કરી શકીએ નહિ અને પેતાનાજ દેશમાં નીપજવા છતાં, જે રીતે આ ઘી બને છે તેની દરેક ક્રિયાઓ તેઓએ પોતે જોયેલી છે એમ તેઓ કહે છે છતાં તેઓ આવો વિચિત્ર અને મોઢમ અભિપ્રાય આપે છે તેથી તેમાં કંઈ દાળમાં કાળુંજ જણાય છે અને તેમના અભિપ્રાય ઉપરથી તો આ ઘી એક તદ્દન અજાણ્યો અને અપરિચીત પદાર્થ છે એમજ માનીને આપણે તેનો ઉપયોગ સદંતર અટકાવવો જોઈએ.

હવે પ્રથમના ચાર રસાયણ શાસ્ત્રીઓના અભિપ્રાય ઉપરથી તો આપણે વિના સંકોચે સમજી શકીએ છીએ કે આ ઘીમાં દુધનો અંશ તો નથીજ બલકે ખુલ્લે ખુલ્લી ચરબીજ છે છતાં કદાચ જો ધારી લઈએ કે તેમાં સોએ સો ટકા ચરબી નથી. તોપણ થોડે ધણે અંશે પણ તેમાં ચરબી હોવીજ જોઈએ—અને જેજ એમ નક્કી થાય છે અને બાકીના પદાર્થો કોઈ હલકા અથવા અખાલ અને નુકસાનકારક પદાર્થો હોવાથી આપણે આ ઘીનો કોઈ પણ રીતે ઉપયોગ કરી શકીએજ નહિ એ સ્પષ્ટ અને સિદ્ધ વાત છે.

અત્રે કદાચ એવો સવાલ ઉત્પન્ન કરવામાં આવશે કે આર્થિક અને શારિરિક અથવા માનસિક દૃષ્ટિએ આ તકલાદી ઘી ત્યાજ્ય ગણી શકાય એ વાત સમજાય તેવી છે; પરંતુ દેશના પશુધનને આથી શી નુકસાની જવાની હતી ? બંધુઓ ! આ સવાલ સમજવો મુશ્કેલ નથી છતાં પણ તેની અત્રે વિગતવાર ચર્ચા કરવી બ્યાબી થઈ પડશે.

અત્યાર સુધી અનાજ દુધ અને ઘી આપણા દેશ માટે અનાદિકાળથી આપણેજ બનાવતા આવ્યા છીએ. બાકી તો બીજી દરેક વસ્તુમાં આપણે હવે પરદેશીથી માલ ભરીને આવતી સ્ટીમરો માટે કાગને ડાળે રાહ જોઈ રાખવી પડે છે. પરંતુ ઉપરોક્ત ત્રણ ચીજ માટે આપણી એટલી બધી પરતંત્ર દશા નથી થઈ તે માટે આપણે પરમાત્માનો ખરેખર આભાર માનવો જોઈએ. છતાં પણ દિલગીરી સાથે કહેવું પડે છે કે જ્યે વેળાસર આપણે ચેતીશું નહિ તો એ ત્રણ ચીજ આપણા દેશ માટે બનાવવાનો અનાદિ કાલનો ઇન્કાર.

આપણે નિમ્ન ગુમાવી બેસીશું. હિંદિ બધુઓ ! સાંભળો છો કે ?

આ ઘીથી જે અનેક જાતનાં નુકસાન આપણા દેશને થતાં છે અથવા થવા સંભવ છે તેમાં સાથી મોટું નુકસાન આપણા દેશના પશુધનને જ થયું છે અથવા થશે એ નિશ્ચિત વાત છે.

હવે ચોડાજ વરસની વાત પર હિંદુસ્તાનના દરેક કુટુંબો પોતાની શક્તિ મુજબ ગાય ભેંસ ઇત્યાદિ સરેરાશ એ ઘી તથા ઘેર પાળતા જેમાંના કેટલાક તો એવા પશુઓના, દુધ ધીના વ્યાપાર ઉપરજ પોતાનો નીભાવ કરતા.

એક સાધારણ કુટુંબ પણ ફક્ત એક ગાય અને એક ભેંસના દુધ, દહીં અને ઘી ઉપર પોતાનું નિર્વાહ ચલાવતું જેથી તે હંમેશ સ્વતંત્ર રહેતો. તેને પારકા ગુલામી નોકરીઓ નહોતી કરવી પડતી; પણ એજ પશુધનને દિનપ્રતિદિન વિનાશ થતો હોવાથી ૧૦૦ માંથી ૯૦ ટકા હિંદુસ્તાનવાસીઓને આજ નોકરી અને પારકા તાબેદારી ભોગવવી પડે છે. હિંદની આવી વિષમ દશામાં હાલ પરદેશીમાંથી આમળ જણાવેલું તકલાદી ઘી કે જેને ખરી રીતે ઘી તો નહીંજ ઠીક શકાય તે દિન ઉઝે રોજના સેંકડો ડબ્બા પરદેશીમાંથી આવે છે અને ઘીના નામે અથવા તો ઘીમાં ભેળસેળ કરીને ઘી તરીકેજ વેચાય છે. આ તકલાદી ઘી ધણા સોંધા મુલ્યથી વેચાય છે અને સોંધા મુલ્યથી વેચાય તેમાં નવાઈ પણ નહિંજ; કારણકે તેમાં જે પદાર્થો છે તે કાંઈ રીતે કીમતી તો નથીજ. આ ઘી હાખલ થતાં તેણે દેશના શુદ્ધ ઘીના વેપારને ખરેખર ધણો મજબુત થકકો પહોંચાડ્યો છે. અને કાંઈ કદાચ પ્રસન કરશે કે જો આ વિદેશી ઘીથી દેશના શુદ્ધ ઘીને નુકસાન થયું હોય તો તેના ભાવ ઘટવા જોઈએ પણ તેમ તો થયુંજ નથી તો પછી એમ કેમ માની શકાય કે એ વિદેશી ઘીથી દેશના શુદ્ધ ઘીને નુકસાન થયું છે ? પ્રશ્ન ખરો છે અને દેશી ઘીના ભાવો ઊતર્યાં નથી એ પણ સત્ય છે. દેશી ઘીના ભાવો ઘટ્યા નથી તેથી તેના વેપારને નુકસાન નથીજ થયું એમ માનવામાં ખરેખર શુભ ચાલ છે. આપણા દેશનું ઘી ફક્ત શુદ્ધ દુધમાંથીજ જનું છે એ વાત તો જમપ્રસિદ્ધ છે. હવે શુદ્ધ ઘીની બનાવટનું ઘી હાલની મેંધવારીનાં હિસાબે કેટલું મોંઘું પડે એ સમજવું અઘરું નથી. જેથી દેશી ઘીના ભાવો હાલના સંજોગે રૂ. ૩૦ થી ઓછા હોય અથવા થાય એવી આશા રાખવી બચત છે. આ જાણે કે મુદાસરની દલીલ કહેવાય. પરંતુ આપણે જાણ્યે અથવા અજાણ્યે જ્યારથી આ વિદેશી તકલાદી ઘી આવા

-લાગ્યા ત્યારથી દેશનો શુદ્ધ ધીનો વેપાર થતી ગયો છે. તેમાં તો બવલેશ જોડું
 નથી. દેશના બીજા કોઇ પણ પ્રાંત અથવા જિલ્લા કરતાં વેજીટેબલ ધીનો ઉદ્યોગ
 મુંબઈમાં વધારેમાં વધારે થાય છે અને અત્યારે આ ધી મુંબઈમાં એટલું બહુ
 પ્રસારી ગયું છે કે કોઈપણ મુંબાઈવાસી પોતાની બતી ઉપર હાથ મૂકી વિશ્વાસ
 પૂર્વક એમ કહી શકે એમ નથીજ કે તે પોતાના દૈનિક વપરાશમાં જે ધી
 ખાય છે તે શુદ્ધ ધીજ છે. કદાચ કોઇ કહેનારો બલે તેમ કહે; પણ વેજીટેબલ
 ધીના સેંકડો રૂપા જે દેશના ગુજરાત અને કાઠીયાવાડ તથા ધ્રંતર જિલ્લાઓ
 કે જ્યાં દેશી ધી જરૂરખાઈ બનાવવામાં આવે છે તેવા જિલ્લાઓમાં પણ
 બધા છે એ સત્ય છે. જે જિલ્લાઓ પોતેજ શુદ્ધ ધી બનાવે છે તે જિલ્લા-
 માં વેજીટેબલ ધીનો શો ઉપયોગ કરવામાં આવતો હશે એ કદપણ કહીન નથી.
 દેશના દરેક જિલ્લાનો ધીનો વેપાર મુંબઈ સાથે અગત્યનો સંબંધ ધરાવે છે
 અને તેઓનું ધી વેચવા માટે ફક્ત મુંબઈ એ એકલુંજ બજાર અથવા મારકેટ
 છે. હવે તેમના દેશી ધીના હિસાબે વેજીટેબલ ધી સસ્તુ વેચાણ હોવાથી અને
 મુંબઈના પુટકલ વેપારીઓ વિના હરકતે દેશી ધીના નામે આ વિદેશી ધી
 વેચી શકતા હોવાથી અને તેમાં દેશી ધીના જેટલાજ ભાવો તેમને ઉપ-
 જતા હોવાથી તેઓ આંખો બંધ કરીને વિદેશી ધી ખરીદે છે અને દેશી
 ધીના નામે અથવા બીજા ધીમાં ભેળસેળ કરીને પોતાના ગ્રાહકોને આપે છે
 અને મુંબઈની આલમ પણ અંધ વિશ્વાસથી તે ખાય છે. જેથી દેશી ધીનો
 ઉદ્યોગ ઓછો થાય છે તેમજ ભાવમાં ઘટાડો કરવાનું પોષાણ નહિ
 થવાથી દેશી ધીના વેપારીઓને ખરેખર નુકશાન બધા છે તેથી તેઓ
 પણ વેજીટેબલ ધી મંગારી પોતાના ધીમાં મિશ્રણ કરીને અત્રે મોકલતા
 હોય અને તેથી તેમનું ધી સસ્તા દરે વેચાણ હોય તો તેમાં સંદેહ નથી
 અને જે એવી રીતે મિશ્રણ કરવા માટે દેશી ધીના વેપારીઓ વેજીટેબલ
 ધી મંગાવતા હોય તો તેમાં કંઈ નવાઈ નથી. આપણી હિંદી પ્રજામાં
 એક છુરામાં છુરી જોડ અને ખસલત એજ છે કે પોતાના નામ આપણને
 બલે ધકકો લાગે પણ વેપારમાં નુકશાન થવું જોઈએ નહિ અને એ
 ખરાબ ખસલતજ આપણને આમજ વધવામાં અટકાયત કરે છે.
 ઉપરના પ્રુલાસાથી સમજી શકાય છે કે વેજીટેબલ ધીના પ્રવેશથી દેશના
 શુદ્ધ ધીના વેપારને ખરેખર મહાન ધકકો લાગ્યો છે. પરંતુઓ
 આપણા દેશના કોઈપણ વેપારને પચાસર થવા કે એમ નથી. બધે
 તેવા વેપારને તદ્દન ખોરવી નાખવાને પણ તેઓ શૂંકે એમ નથી.

જો વેળાસર આ લીની આયાતજ ઘુરતમાં બંધ નહીં થાય તો પરદેશીઓ કદાચ પોતાના વિદેશી લીના આવે એટલા બધા ઉતારી નાખશે કે જેથી જે રકમાબંધના કુટકલ વેપારીઓ શુદ્ધ દેશી લી ખરીદ કરતા હશે તેઓ પણ તે ખરીદ નહીં કરે અને દેશી લીના વેપારીઓને તો નુકસાનીમાં ઉતરવા કરતાં દેશી લીનાં વેપારજ સહંતર બંધ કરવાની ફરજ પડશે અને ઉલટું તેઓ પણ આ વિદેશી લીનોજ વેપાર લાઇ બેસશે. જો ન કરે નારાયણ ને આવી સ્થિતિ થાય તો તેથી નુકસાન ફક્ત પ્રભવગર્ભે થશે કારણ કે તેને ચોકમાં લીનાં દહન પણ ફલ્લેય થશે; પરંતુ તેની સાથે આપણા દેશના પશુ ધનને પણ હેવટનો ષકકો લાગશે. હાલ દિન ઉગે ને હળરો ઢોર આપણા દેશમાં કાપાય છે છતાં જ્યાં સુધી દેશમાં શુદ્ધ દુધ અને લીનો વેપાર હાલત હશે ત્યાં સુધી દેશના પશુધનની જરૂરીયાત રહેશે પણ જ્યારે શુદ્ધ દુધ તથા લીનો વેપારજ નષ્ટપ્રાય થશે ત્યારે પછી દેશમાં પશુ ધનનો ઉપયોગજ નહિં રહે, અને તેમ થતાં આપણા દેશના ગાય બેંસ ઇત્યાદી પશુઓનું શું થાય એ ચિંતારની કલ્પના કરતાંજ રોમાંચ ખડા થઇ જાય છે.

બંધુઓ ! આપણા દેશના ગુજરાત અને કાઠીઆવાડના કોઇ નાનામાં નાના ગામડામાં જઇ ત્યાંના કોઈ ગરીબમાં ગરીબ કુટુંબની હાલત જુઓ. ત્યાં મુંબઈની માફક અનેક તરેહના વેપારનાં બજાર ચાલ્યાં નથી. ત્યાંના માણસોને મુંબઈની આવમની માફક કલમનાં જોદાથી પૈસા નથી મળતા; તેમજ રોજના લાખ દિવાને ને દો લાખ લિયાના સડા ખેલી વિના મહેનતના નાણાંના દમલા બેગા કરી લેવાનું નથી આવડતું ! અનેક જાતનાં જુઠાણાં અને જળપ્રપંચથી પારકું નાણું પોતાના ધરમાં તાણી લાવી એક સપાટે તાલેવંત ચવાની તેઓની જીયાસા નથી. છતાં તેને કોઇ જાતની હાથબળતર પણ થતી નથી. નથી તેના ધરમાં હળરોનું ફરનીચર લયું કે નથી હળરોની કીમતના વસ્ત્રોનાં બંકાર અર્થ; છતાંપણ તે મુંબઈ જેવા શહેરના એકાદ બક્ષીના ગુલામ ધનાઢય કરતાં પણ વધુ સ્વતંત્ર છે. કોઇપણ જાતનો તેની પાસે વેપાર નથી તોપણ તે પોતાના કુટુંબનું જાનદે અને સ્વતંત્રતાથી બરણ પોષણ કરે છે. તેની આવકનો એકનો એકજ મૂળમાત્ર જોઇશું તો તે ફક્ત તેની પાસે જે એકાદ ગાય, બેંસ હોય છે તેજ છે. આવી ફક્ત એક બે મુંબા પ્રાણીઓને તે પોતાનાં પ્રાણસમ ગણીને પાલે છે અને તે જ્યાં સુધી દુધ દહીં આપે છે ત્યાંસુધી.

તેને કલ્પદ્રુમ માની તેની પૂજા ચાકરી બરહાસ્ત કરે છે. એના દુષ્કર્મો વેચીનેજ માત્ર તે પોતાના આખા કુટુંબનો નિર્વાહ કરે છે. દેશમાં ક્યાં સુધી રાજ્યું પોતાના પ્રાણીઓને પાવાનું બળ અને ધાસચારો મળે છે ત્યાં સુધી પોતાનાં એ પ્રાણીથી વહાલાં ઠોરોનું રક્ષણ કરે છે પણ હવે તે ધાસ પાણીની તંગી ન હોય તોપણ તેમને પોતાના પ્યારા ઠોરો વેચી નાખવાની ફરજ પડી છે અગર પડશે. કારણ કે જો પેલું વિદેશી ઘી દેશના મનિમામમાં પ્રસરી જશે તો શુદ્ધ ઘી બનાવવું અને વેચવું આવા જરીબ કુટુંબોને બારી પડી જશે; જેથી પોતાનાં પ્યારા ઠોરોને કસાઇના હાથે સોંપ્યા વગર તેમને બીજો કોઇ રસ્તો રહેશે નહિ. હજી પણ મુંબઇના અથવા તો મોટાં શહેરોના બજારોમાં જે શુદ્ધ દેશી ઘી વેચાય છે તેની મૂળ આવકનો રસ્તો જોશો તો તે મોટે ભાગે પહાડો નીચે રહેનારી ગીરની જરીબ બરવાડ વિગેરે વસ્તીજ પુરં પાડે છે અને ઉપર કલા મુજબ ફક્ત ઘીના વેપાર ઉપરજ તેમના આખા કુટુંબનો નિર્વાહ ચાલે છે. આવા આપણા દેશનાં જરીબજનનો વિનાકારણ ત્રિદાસ ન થાય તે માટે પણ આપણે વેળાસર ચેતી વેછોટગલ ઘીની આચાત અટકાવવી જોઇએ છે.

હવે આ વેછોટગલ ઘીનો નિષેધ કરવાને કાણે પ્રયત્નો કર્યા છે અને તેનું શું પરિણામ આવ્યું છે તે વિગતવાર તપાસીએ.

જરૂઆતમાં બંગાળના રસાયણ શાસ્ત્રીઓ તરફથી મળેલા સર્ટિફિકેટોના આધારે મુંબઇની ઘી બજારે પત્રિકા દ્વારા જાહેર પ્રજાને ચેતાવવા માટે પ્રયત્નો કર્યા હતા. જે પછી માંડવીની કચ્છી વિજ્ઞા ઓશવાળ જૈન યુવાનોની મંડળીના આજ્ઞા નીચે બે ત્રણ સભા તેમની કચ્છી હથા ઓસવાલ મહાજન વાડીમાં બરવામાં આવી. ત્યાર પછીની સભા કાંદાવાડી મધ્યે કાનબાઇની વાડીમાં ડૉ. પુનશી હીરજી મહીશરીના પ્રમુખપદે મળી જે પછીની એક સભા કચ્છીહથાઓશવાળ મહાજનવાડીમાં એક બળીતા મારવાડી સદ્ગ્રહરથના અધ્યક્ષપદે મળી. તે પછી એક મોટી સભા માધવ બાગમાં અત્રેની ધારાસભાના એક ઉત્સાહી રાષ્ટ્રીય પક્ષના બોળ સભાસદના પ્રમુખપણા નીચે મળી હતી. તે દરમ્યાનમાં મુંબઇની ઝેન રીલસ એસોસીએશન તરફથી એક હીરાબાગમાં તથા બીજી મોરાર બાગમાં અને ત્રીજી કાંદાવાડીમાં કાનબાઇની વાડીમાં એમ ત્રણ સભાઓ મળી હતી. ઉપરોક્ત ત્રણેક સભાઓમાં હાજર સનાર મુખ્યત્વે કરીને મુંબઇના પરચુરજી

જાનાં કરી ચાલ્યાનો ધંધો કરનારા વેપારીઓની આવતા હતા જેઓએ આ ધી નહિ વેચવાના સોગન લીધા હતા છતાં તેઓ હજી સુધી આ ધી વેચી રહ્યા છે. ઉપરોક્ત સભાઓમાં જાહેર પ્રગળે લગભગ કંઈ પણ ભાગ નથી લીધો એમ કહીએ તો ચાલે અને પ્રગળવજે વેજીટેબલ ધી બાબતમાં પૂરતો ઉદ્ઘોષ કરવો નહિ હોવાથી તે દેશમાંથી નાશુદ ચડું પણ ઉલટું તેની ખપત વધી છે. આખી પ્રગળ જ્યારે આ વિદેશી ધી ની આયાત અટકાવવા પ્રયત્ન કરશે ત્યારે તો એક દિવસ પણ તે ટકી શકશે નહિ. પણ એમ ન ચાલે ત્યાં સુધી તો આ વિદેશી ધી દિન પ્રતિદિન વધુ આયાત થતું જાય છે અને થશે તેમાં કંઈ નવાઈ નથી.

વેજીટેબલ ધી મુખ્યત્વે ગરીબ અને અભણ પ્રગળે તેના વેચનારાઓ દેશી ધીના નામથીજ વેચે છે; પણ જાહેર અને ઉચ્ચવર્ગની વસ્તીવાળા ભાગમાં તેના વેપારીઓ વેજીટેબલ ધી સાથે જીજી અંકમાં દેશી ધીનું મિશ્રણ કરી તેના તાવડો કરીને શુદ્ધ પોરબંદર ધીને નામે પણ વેચે છે. જેમાં એક ડાયા પાઉજ તેઓને લગભગ રૂ. ૮-૧૦ મળે છે તેથી તેઓ આ ધીનો વેપાર લગવા કાંઈપણ રીતે ખુશી નથી. આ ધીના રાજના સેંકડો ડાયા હિંદુસ્તાનના બીજા પ્રદેશોમાં અને આફ્રિકા વિગેરે દેશોમાં પણ જાય છે.

આ ધીનો નિષેધ કયાં કયાં થયો છે ?

આગળ હાપાઓમાં જાહેર થયા મુજબ અને ચાલિયા પ્રમાણે પોરબંદર સ્ટેટ અને ઉદાર સ્ટેટમાં જળ અથવા સ્થળ કાંઈપણ માર્ગે આ ધીની આયાત થતી અટકાવવાના મનાઈ હુકમો બહાર પાડવામાં આવ્યા છે. જેનો ધડો લઈ બીજા દેશી રાજ્યો પણ પોતાની હદમાં આ ધીની દરીયા અથવા જમીન માર્ગે આયાત થતી અટકાવશે એવી અમારી તેમને નમ્ર અરજ છે.

ખરી રીતે આ ધીનો અટકાયત કેવી રીતે થઈ શકે ?

આ ધીની અટકાયત બે રીતે થઈ શકે છે. પહેલી રીત એજ છે કે પ્રગળ આ ધીનો ઉપયોગ કરવાનું બંધ કરે તો વેપારીઓ તે ખરીદ કરતા બંધ થાય જેથી પરિણામે તેની આયાત પણ બંધ થાય; પણ એ રીતમાં અનેક ભતની મુશ્કેલીઓ છે. ગરીબ અને અભણ પ્રગળે ધીની પારખ નહીં હોવાથી અને દેશી ધીના

હિસાબે વેળટેબલ ધી તેમને સોંધું મળતું હોવાથી તેઓ આ ધી વાપરે છે. વળી સધારણુ શ્રીમંત અને શુભિક્ષીત વર્ગને આ ધી તાવડો કરીને વેચવામાં આવતું હોવાથી તેઓ તેને દેશી ધી સમજીનેજ વાપરે છે. તેથી પ્રજા વર્ગ તરફથી આ ધીને પારખવું મુશ્કેલ હોવાથી પહેલી રીત પ્રમાણે ધીની અટકાયત થવી સહેલ નથી.

હવે બીજી રીત પ્રમાણે આખા દેશની પ્રજા આ ધીની આયાત સામેજ વિરોધ ઉઠાવે, તેને માટે ધારાસભા દ્વારા અટકાયતનો કાયદો ધડાવે તો લોક મતને માન આપી સરકાર પોતેજ તેની આયાત બંધ કરાવે તો તેમ થઇ શકે. પહેલાં કરતાં બીજી રીત સહેલ અને સુગમ છે અને દરેક છલાકાની સરકારો અથવા વડી સરકાર જો ધારે તો એકજ દિવસમાં આ વિદેશી ધીની આયાત અને જીવન નિર્મૂળ કરી શકે તેમ છે; પણ પ્રજાના પૃથ્થુ ઉદાપોહ વિના સરકારનું લક્ષ આ બાબતમાં દોરાય તેમ નથી અને તે કંઇ કરે પણ નહિ એ પણ નક્કી છે.

ત્યારે હવે આપણે શું કરવું જોઈએ ?

૧ આપણે વેળટેબલ ધીના શુદ્ધરોપ ઉપરથી તેને ઝોળખી કાઢતાં શીખવું જોઈએ અને પોતાના દાણાવાલા વેપારીઓ શુદ્ધ ધીને નામે આપણને વેળટેબલ ધી ન ખવડાવે તેવો બંદોબસ્ત કરવો જોઈએ; છતાં જો શુદ્ધ ધીના નામે આપણને વેળટેબલ ધી આપવામાં આવ્યું છે એવી ખાત્રી થાય તો તેવા વેપારી ઉપર દાયદાની અદાલત ઉપર કામ ચલાવી તેને ધટતી શીક્ષા કરાવવી જોઈએ કે જેથી બીજા વેપારીઓ એ પ્રમાણે ન કરે. બીજું સભાઓ ભરી એ ધીની આયાત સામે મજબુત વિરોધ જાહેર કરવો જોઈએ અને તેની આયાત થતી અટકાવવા માટે સરકારને ઉપરાં ઉપરી ચરજ કરવી જોઈએ. આ ધીના શુદ્ધરોપ અને ઝોળખવું વિષય વારં વાર ન દેશ આખામાં દરેક ભાષાઓમાં છપાવીને તેના હેઠબીલ વહેંચી પ્રજાને જાગૃત કરવી જોઈએ. પોતાના મતથી જે મેંબરો ધારાસભામાં મથા હોય તેમને આ ધીની અટકાયત માટે ધારાસભા દ્વારા કાયદો ધડાવવાની સૂચના કરવી જોઈએ. હોટલોમાં, વીથી-બોનેમાં અને મીઠામવાળાઓની દુકાનોમાં આ ધીનો વપરાશ ન થાય તે માટે પુરતો બંદોબસ્ત કરવો જોઈએ અને જ્યાં જો ધી વપરાતું હોય ત્યાંથી કંઈ કેમ્ડ બીજા લેવી નહિ અને તેના પીચી, બોજ કે હેડેલ અને દુકાન

અંદરો પાસેથી આ ધીનો કદિ ઉપયોગ નહિ કરવા માટે ચેરંટીઓ મેળવવી જોઈએ. આ આખા સમુદાય તરીકે પ્રજાની ફરજ અને કાયદું.

૨. આચાર્યો અને વિદ્વાનોએ આ ધીનો વપરાશ ન કરવા માટે પ્રજા વર્ગને ઉપદેશ કરવો જોઈએ અને પોતાનાં દેવ મંદિરોમાં વપરાતા ધીમાં વેજટેબલ ધી કદિ દાખલ ન થાય તે માટે પકડે બંદોબસ્ત કરવો જોઈએ. આચાર્યો અને ધર્મોપદેશકોને કેટલોક અંશે સંજ્ઞા રજવાડાઓ અને શાહુકારો પણ નમે છે તો જ્યાં જ્યાં તેઓ પોતાની જામવજ ચલાવી શકતા હોય તેવા રાજ્યો અથવા રજવાડાઓમાં વેજટેબલ ધી દાખલ ન થાય એવો બંદોબસ્ત કરાવવો જોઈએ.

૩ ધારાસભાના સભ્યોની તો ખુલ્લી ફરજ છે કે તેમણે આ બાબત પોતાની કાઉન્સિલોમાં ઠરાવ કરી વેજટેબલ ધીની પોતાના પ્રાંતમાં આબાત થતી કાયદેસર અટકાવવી જોઈએ અને જો દેશના હિતને માટે તેઓ એમ કરવા ધારે તો ખુશીથી કરી શકે અને પ્રજાની આશીષ મેળવી શકે.

૪ આપણા હિંદુસ્તાન દેશમાં દેશી રજવાડાઓ ધણા છે અને તેઓ ધારે તો પોતાની હદમાં વેજટેબલ ધીની આબાત થતી કાયદેસર અટકાવી શકે. તેમ કરવામાં તેમના પોતાના દેશ અને વસ્તીનું હિત સમાજોલું છે અને આમળ વર્ણુવ્યા મુજબ બે ત્રણ દેશી રાજ્યોએ પોતાના દેશોમાં આ તકલાદી ધીની આયત્ત માટે મનાઈ કુકમ પણ કાઢ્યા છે તો તેમના પગલે ચાલવામાં બીજા રજવાડાઓને કંઈપણ પ્રતિબંધ આડે આવી શકે એમ નથી.

૫ શાહુકારો અને વ્યાપારીઓની ફરજ તો ખુલ્લી છે કે તેઓએ આ ધીના વેપારમાં તેમને મળે તેટલો નફો મળતો હોય તોપણ દેશના અને સરવાળે તેમના પોતાના જલાની ખાતર આ ધીનો વેપાર ત્વજ દેવો થટે. તેમણે તો ઉલટું સ્વદેશી ધીનો પ્રચાર પૂર્ણપણે થાય, પોતાનાજ દેશના ધીના વેપારને ઉત્તેજન મળે તે માટે ચોખ્ખા પ્રયત્ન કરવો જોઈએ. દોરોની ઉછેર અને ગ્રાહક સુધારી, દેશમાં દુધ ધી પાણીનાં મૂલ્યે મળે એવો ઇલાજ અને બંદોબસ્ત કરવો જોઈએ.

અન્ય: છેવટે દેશના હિંદુ, મુસલમાન, પારસી, મલુદી, ખ્રીસ્ત ફરક બિરાદરોને તમામ ગરીબ કે તવંચર, આચાર્યો કે ઉપદેશકો, સભા કે રેવનુ, અને અધિકારીઓ અને કાઉન્સિલના મેમ્બરો ફરકને એક

અરબ છે કે વેશટેબલ ધી આપણા દેશને આર્થિક, માનસીક અને
ધાર્મિક દ્રષ્ટિએ તુલ્યકારક હોવાથી, તેના ઉપયોગથી આપણા દેશના
પણ ધનને પણ હાનિ થવાનો સંભવ હોવાથી તેની આપાત જોમ
બને તેમ પુરત અટકાવવા માટે ચેતનાથી ને રીતે બની શકે તે
રીતે પ્રયાસ કરી દેશના જલામાં પોતાનો હિસ્સો અવશ્ય આપશે.
સુસ્થે કિમ્ નહુમ ? પરમાત્મા મારા હિંદી બંધુઓને સદ્સુધિ આપે.

લી૦

ડા. નંદલાલ છગનલાલ અહીયા.

આ પુસ્તક મુજબ નં. ૭ ચોપાટી રાડ લેડી નોલ' ફાટ હિન્દુ જોઈનેજ
કે. એન. સેલર પ્રેસમાં બદલણ પીતાંબર ઠક્કરે લખ્યું છે અને મુજબ
નં. ૨ ભુંગી હનુમાન ગલી નારાયણજી મુલંજના માળામાંથી
નંદલાલ જગનલાલ ઠક્કરે પ્રસિધ્ધ કર્યું છે.

